

Overdracht van het Fries in Friestalige en tweetalige gezinnen: een samenvatting

Uitvoerders onderzoek en rapportage:
Wina Amedi en Charissa Groen

Auteurs samenvatting:
Sytske de Boer en Irene Pot (SFBO)

SFBO
Westersingel 4
Postbus 298
8901 BB Ljouwert
www.sfbo.nl
058-2348525
s.deboer@sfbo.nl

9/9/2014

Inleiding

In de periode van februari 2014 tot juni 2014 hebben Wina Amedi en Charissa Groen, studenten pedagogiek aan de NHL Hogeschool te Leeuwarden, onderzoek gedaan naar de factoren die een rol spelen bij het verlies van de thuistaal bij jonge Friestalige of tweetalige kinderen. Het onderzoek is uitgevoerd voor en begeleid door het Sintrum Frysktalige Berne-opfang (SFBO). Deze organisatie constateerde via ouderavonden, contacten met leidsters en voorafgaand onderzoek dat kinderen die Fries- of tweetalig worden opgevoed, zelf lang niet altijd Fries kunnen spreken. Het SFBO kwam situaties tegen waarin één of beide ouders wel Fries tegen de kinderen spreken, maar de kinderen zelf alleen of voornamelijk Nederlands spreken. Uit eerder onderzoek (2013, SFBO/NHL) blijkt dat dit relatief vaak voorkomt bij kinderen die opgroeien in dominant Nederlandstalige woonplaatsen en in gemengdtalige gezinnen (één ouder spreekt Fries tegen de kinderen, de andere Nederlands). Het SFBO wilde specifiek bij deze doelgroepen meer inzicht krijgen in de factoren die een positieve dan wel negatieve invloed hebben op de overdracht van het Fries. Ook wilde het SFBO weten welke activiteiten geschikt zijn om de actieve tweetalige ontwikkeling bij kinderen te stimuleren.

Onderzoeksaanpak

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van enquêtes, verdiepende interviews en werd de effectiviteit van een aantal taalactiviteiten gemeten.

Via kinderdagverblijven en peuterspeelzalen in stedelijke gebieden in Friesland zijn enquêtes verspreid onder ouders van peuters waarvan tenminste één van hen (regelmatig) Fries tegen de betreffende peuter spreekt. Dit leverde 33 ingevulde enquêtes op. Tevens is er een link naar een digitale vragenlijst geplaatst op de 'heit&mem' website en facebookpagina. Hierop kwamen 265 reacties.

Voor dit onderzoek waren we specifiek geïnteresseerd in de situatie van kinderen tussen de 2 en 4 jaar, die op opgroeien in dominant Nederlandstalige woonplaatsen. De selectie van kinderen in deze woonplaatsen leverde 64 bruikbare enquêtes op.

Om nog beter inzicht te krijgen in de materie is er naar aanleiding van de ingevulde enquêtes een verdiepend interview gehouden met een tiental respondenten. Dezelfde respondenten is gevraagd om twee weken een bepaalde taalactiviteit met hun kind uit te voeren gericht op het ontlocken van de Friese taal. Na afloop van deze periode werd geëvalueerd of er een verschil in het taalgebruik van het kind was op te merken.

Uitkomsten

De resultaten uit de enquêtes en interviews blijkt opnieuw dat niet alle peuters die van huis uit (al dan niet naast het Nederlands) het Fries meekrijgen dit zelf in de thuissituatie ook spreken. Om inzicht te krijgen in de factoren die hierbij een rol spelen is de totale groep respondenten in tweeën

opgedeeld. Aan de Friestalige ouder werd gevraagd welke taal de peuter tegen hem of haar spreekt. Er waren 7 antwoordcategorieën, lopend van (vrijwel) altijd Fries tot (vrijwel) altijd Nederlands. In **groep B** zijn alle peuters opgenomen die óf altijd óf meestal Nederlands terugspreken tegen de Friestalige ouder. Deze kinderen worden dus Fries of tweetalig worden opgevoed, maar lijken zelf op dit moment het Fries niet of amper te beheersen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de kinderen ten tijde van het onderzoek 2-4 jaar oud waren; het is mogelijk sommigen op latere leeftijd alsnog Fries beginnen te spreken.

In **groep A** zitten de peuters die altijd Fries tot (iets) meer Nederlands dan Fries tegen de Friestalige ouder spreken. M.a.w., ook de peuters die dominant Nederlandstalig zijn, maar toch ook nog regelmatig Fries tegen de Friestalige ouder spreken, zijn in deze groep opgenomen. De reden hiervoor is dat deze peuters al wel een duidelijk begin hebben gemaakt met het actieve gebruik van het Fries.

In de volgende paragrafen wordt nagelopen wat de mogelijke verklaringen kunnen zijn voor het verschil in de tweetalige ontwikkeling tussen de twee groepen.

Aanbod door de ouders

Door voor beide ouders afzonderlijk te vragen in welke taal zij de peuter benaderen konden we het verschil tussen Friestalige en gemengdtalige gezinnen bekijken. In een Friestalg gezin spreken beide ouders Fries tegen de kinderen¹. In een gemengdtalig gezin spreekt één van de ouders Fries tegen de kinderen, en de andere ouder (meestal) Nederlands of een andere taal.

Een vergelijk van de groepen A (kinderen die regelmatig tot altijd Fries spreken tegen de Friestalige ouder) en B (kinderen die altijd of voornamelijk Nederlands spreken tegen de Friestalige ouder) levert het volgende beeld op:

De kinderen uit groep B komen veel vaker uit gemengdtalige gezinnen (91%) dan de kinderen uit groep A (36%). We kunnen concluderen dat hoe groter het Friestalige aanbod binnen het gezin is, hoe meer kans er is dat het kind ook Fries gaat spreken.

Gezinssituatie ->	Beide ouders altijd/meestal FR	Ouder 1 altijd/meestal FR, ouder 2 evenveel FR als NL	Ouder 1 altijd / meestal FR, ouder 2 altijd/meestal NL)
Groep A Kind spreekt tenminste regelmatig FR tegen FR ouder (N=42).	47%	17%	36%
Groep B Kind spreekt meestal/altijd NL tegen FR ouder (N=22).	9%	0%	91%

Tabel 1: Taal van de peuter tegen FR ouder uitgesplitst naar gezinssituatie. Lees: 36% van de kinderen die tenminste regelmatig Fries tegen de Friestalige ouder spreken, komen uit gemengdtalige gezinnen.

We hebben daarnaast gekeken of de manier waarop de ouders het Fries en Nederlands aanbieden nog van invloed is op het taalgebruik van de peuter. Het gaat dan om de invloed van het consequent vasthouden van één taal tegen de peuter. In groep A geeft 76% van de Friestalige ouders aan *altijd* Fries te spreken tegen de peuter. In groep B is dit percentage 58%. De Friestalige ouder uit groep A is dus consequenter in taalgebruik dan de Friestalige ouder uit groep B.

Een laatste deelvraag bij dit onderzoeksblokje betrof het aanbod van het Fries door de Nederlandstalige partner (ouder 2). Uit eerder onderzoek kwam naar voren dat kinderen uit gemengdtalige gezinnen vaker het Fries ook zelf actief gebruiken, wanneer de Nederlandstalige partner *zo nu en dan* ook Fries tegen de peuter spreekt. Deze bevinding wordt door dit vervolgonderzoek bevestigd. Terwijl in groep A 84% van de Nederlandstalige partners ook wel eens

¹ Indien er maar 1 ouder aanwezig is, en deze Fries spreekt, wordt het gezin als Friestalg beschouwd.

Fries tegen de kinderen spreekt, is dit in groep B maar 10%. Opnieuw blijkt een kleine bijdrage in het aanbod Fries door de Nederlandstalige partner een groot effect te hebben op de tweetalige ontwikkeling van de kinderen.

Aanbod FR door NL partner tegen peuter ->	Partner spreekt (iets) meer NL dan FR tegen peuter	Partner spreekt meestal NL tegen peuter	Partner spreekt (vrijwel) altijd NL tegen peuter
Groep A Kind spreekt tenminste regelmatig FR tegen FR ouder (N=42).	53 %	31 %	16 %
Groep B Kind spreekt meestal/altijd NL tegen FR ouder (N=22).	0 %	10 %	90 %

Tabel 2: Taal van de peuter tegen FR ouder in gemengdtalige gezinnen, uitgesplitst naar aanbod FR door Nederlandstalige partner. Lees: bij 84% (d.w.z. 53% + 31%) van de kinderen die tenminste regelmatig Fries tegen de Friestalige ouder spreken, spreekt de NL ouder ook wel eens FR tegen de peuter.

Voorleesgedrag van de Friestalige ouder

We hebben gevraagd hoe vaak de Friestalige ouder de peuter voorleest en in welke taal dit gebeurt. Hierin wilden we onderzoeken of er een relatie is tussen de mate van het voorlezen en de voorgelezen taal en de mate waarin de peuter het Fries gebruikt. Uit het onderzoek blijkt dat zowel ouders waarvan de peuter (regelmatig) Fries spreekt (groep A), als ouders van wie de peuter meestal of altijd Nederlands praat (groep B) vaker Nederlandstalige boekjes (gemiddeld 5-6 x per week) lezen met hun kind dan Friestalige boekjes (gemiddeld 3-4 x per week). Er lijken geen grote verschillen te zijn tussen de beide groepen.

Belang van meertalige ontwikkeling

We waren benieuwd of de mate waarin ouders belang hechten aan het overdragen van het Fries aan de peuter van invloed is op zijn of haar taalgebruik. Uit de antwoorden op de vraag: "Hoe belangrijk vindt u het dat uw kind Fries leert spreken?" komt naar voren dat bijna alle ouders deze overdracht (zeer) belangrijk vinden. Dit geldt zowel voor ouders waarvan de peuters amper of geen Fries spreken (groep B), als voor de ouders van peuters die het Fries wel actief gebruiken (groep A). Wel geeft groep A een hoger cijfer dan groep B: respectievelijk een 9,1 en een 7,7 op de schaal van 1 (zeer onbelangrijk) tot 10 (zeer belangrijk). Het zou kunnen zijn dat de ouders van groep A iets gemotiveerder zijn om het Fries actief over te brengen aan hun kind dan de ouders van groep B. Een andere verklaring is dat de ouders van groep B een iets lager cijfer geven omdat zij in de praktijk zien dat zo'n actieve overdracht best lastig kan zijn en zij hun wensen en verwachtingen hierop in de loop der tijd aanpassen. In de interviews geven sommige ouders uit deze groep aan dat zij het vooral belangrijk vinden dat hun kinderen Fries leren *verstaan*.

Toch is het belang dat ouders van groep B aan de actieve overdracht hechten met een 7,7 nog steeds hoog te noemen. Er lijkt behoefte te zijn aan adviezen en vooral praktische tips hoe deze ouders de actieve tweetalige ontwikkeling van hun kinderen kunnen stimuleren.

Kennis over meertalige ontwikkeling

Wat wel een rol kan spelen bij het taalgebruik van de peuter is de kennis die de ouder heeft over hoe een succesvolle taaloverdracht tot stand kan komen. Onze onderzoeksgroep was te klein om dit op betrouwbare wijze te analyseren. Wel blijkt uit de interviews dat de meeste ouders verwachten hadden dat hun kind meer Fries zou spreken, dan dat het daadwerkelijk doet.

Ook zagen we dat niet alle ouders het Fries consequent toepassen in de communicatie met hun kind. Op de stelling "Om te zorgen dat je kind Nederlands leert, is het belangrijk dat je als ouder soms ook Nederlands spreekt tegen je kind" gaf 35% van de ouders van groep A aan het hier helemaal tot enigszins mee eens te zijn. In groep B was dit percentage 45%. De overige ouders (resp. 65 en 55%) gaan er van uit dat hun kind voldoende Nederlands krijgt aangeboden via school, televisie en de omgeving.

Directe omgeving: voorschoolse opvang

Om te onderzoeken welke talen er in de directe omgeving van het kind worden gesproken stelden we vragen over de taalsituatie op de peuterspeelzaal, het kinderdagverblijf en bij de gastouder. Volgens de ouders waarvan het kind in ieder geval regelmatig Fries spreekt (groep A) wordt er op de voorschoolse voorziening door de leidsters gemiddeld (iets) meer Nederlands dan Fries gesproken. Bij de groep waarvan het kind voornamelijk Nederlands spreekt wordt door de leidsters meestal Nederlands gesproken. Als we kijken naar de taal die de kinderen onderling spreken zien we peceis dezelfde verhoudingen.

Kortom, het lijkt er op dat de taal die de kinderen op de voorschoolse opvang horen van zowel leidsters als leeftijdsgenootjes van invloed is op hun eigen taalgebruik.

Interventies om de actieve beheersing van het Fries te stimuleren.

Een onderdeel van dit onderzoek was een eerste verkenning van de effecten van een aantal taalbevorderende activiteiten. Een aantal ouders kreeg de opdracht om twee weken achter elkaar dagelijks een taalactiviteit met hun kind uit te voeren, gericht op het ontlocken van de Friese taal. Hierbij ging het om (1) een Fries taalspelletje op de computer, (2) opzegversje met bijbehorende bewegingen, (3) een gesprekje voeren of bewegingsactiviteit met de Tomke handpop en (4) een Fries kwartiertje instellen waarin het hele gementalige gezin Fries probeert Fries te spreken.

Vijf van de zeven deelnemende ouderparen gaven na afloop aan dat er een verandering was op te merken in het taalgebruik van hun kind. Dit effect was er alleen wanneer de activiteit consequent elke dag werd uitgevoerd. Vooral de activiteiten met de Tomke-handpop bleken effectief. Er werden meer Friese woordjes gebruikt en er was een leuke interactie met de ouder mede dankzij de Tomke-pop, die werd ingezet om duidelijk te maken welke taal er wordt gesproken: "Tomke ferstiet gjin Nederlânsk". De handpop zorgde ervoor dat kinderen zich veilig en vertrouwd voelden om Fries te spreken. "Mijn zoontje en zijn zus beginnen nu uit zichzelf Fries te praten". Een ander kind wilde na de testperiode elke avond voorgelezen worden uit de Tomke boekjes.

Ook de proef waarbij ouders met de kinderen afspraken dagelijks een kwartiertje Fries met elkaar te spreken bleek succesvol. Na het Friese kwartiertje begonnen de kinderen spontaan dingen in het Fries te vragen. Een andere ouder gaf aan dat de kinderen de ouders er op wezen dat er Fries gesproken werd bij het avondeten. Vrienden en familie reageerden leuk en deden mee.

Door het taalspelletje op de computer verbeterde de Friese uitspraak van het kind. De ouder die de opzegversjes uittestte was minder enthousiast over de activiteit. Het versje bevatte woorden die de ouder zelf niet gebruikte.

Het thuis uittesten van activiteiten werd ook positief beoordeeld. Bijna alle (6 van de 7) deelnemende ouders bleek het leuk te vinden. Hun kinderen reageerden enthousiast en vroegen er specifiek naar. Bij een aantal ouders was de activiteit zelfs een nieuw ritueel geworden. Door dit verkennende interventie-onderzoek hebben we meer inzicht gekregen in de effectiviteit van bepaalde taalontlockende activiteiten. Om hier beter inzicht in te krijgen zouden deze activiteiten nogmaals kunnen worden uitgezet onder een grotere groep ouders.

Wij hopen u hiermee een beknopt maar duidelijk beeld te hebben gegeven van de uitkomsten van het onderzoek. Voor verdere vragen kunt u contact met ons opnemen.

Wij willen alle ouders, peuterspeelzalen en kinderdagverblijven die hebben meegewerkt aan dit onderzoek nogmaals hartelijk bedanken voor hun inzet.

Met hartelijke groet,

Medewerkers van het Sintrum Frysktalige Berne-opfang